

УДК 334.723+378.014

О.С. Москвічова, к.е.н., провідний інженер, економічний факультет Донецького національного університету (м. Вінниця)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання державно-приватного партнерства (ДПП) в сфері професійно-технічної та вищої освіти. Обґрунтовано можливості і ефективності запровадження механізмів ДПП в даній сфері задля вирішення її нагальних проблем та прискорення реформування. Проаналізовано стан співпраці між державним сектором, приватним бізнесом та вищими навчальними закладами, а також враховано вплив такої взаємодії на суспільство. Проведено оцінку перспектив застосування основних механізмів ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти. Розглянуто перешкоди, які заважають реалізації зазначених механізмів. Окреслені основні напрямки ДПП в сфері вищої освіти. Зазначено, що розвиток технопарків, ресурсних центрів та інше передбачає ДПП в галузі наукових досліджень, дослідно-конструкторських розробок або інших науково-технічних досягнень для створення інноваційної продукції, удосконалення технологічних процесів тощо. Більш докладно розглянуто соціальне партнерство між бізнесом, державою й освітніми закладами, що не є економічною формою співпраці, а також грантове фінансування. Зроблено висновок, що впровадження ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти в Україні є можливим і ефективно зможе вирішити нагальні проблеми в даній галузі та прискорить її реформування.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, держава, приватний бізнес, професійно-технічна освіта, вища освіта, соціальна відповідальність, гранти.

Рис. 1, Табл.1, Літ. 10.

Е.С. Москвичёва

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО В СФЕРЕ ПРОФЕСИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются вопросы государственно-частного партнерства (ГЧП) в сфере профессионально-технического и высшего образования. Обосновано возможность и эффективность внедрения механизмов ГЧП в данной сфере для решения ее насущных проблем и ускорения реформирования. Проанализировано состояние сотрудничества между государственным сектором, частным бизнесом и высшими учебными заведениями, а также учтено влияние такого взаимодействия на общество. Проведена оценка перспектив применения основных механизмов ГЧП в сфере профессионально-технического и высшего образования. Рассмотрены препятствия, которые мешают реализации указанных механизмов. Очерчены основные направления ГЧП в сфере высшего образования. Отмечено, что развитие технопарков и ресурсных центров предполагает ГЧП в области научных исследований, опытно-конструкторских разработок либо иных научно-технических достижений для создания инновационной продукции, совершенствование технологических процессов и т.п. Более подробно рассмотрено социальное партнерство между бизнесом, государством и образовательными учреждениями, которое не является экономической формой сотрудничества, а также грантовое финансирование. Сделан вывод, что внедрение ГЧП в сфере профессионально-технического и высшего образования в Украине возможно и эффективно сможет решить насущные проблемы в данной области и ускорит ее реформирования.

Ключевые слова: государство-частное партнерство, государство, частный бизнес, профессионально-техническое образование, высшее образование, социальная ответственность, гранты.

O. Moskvichova

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FIELD OF VOCATIONAL AND HIGHER EDUCATION

The article deals with public-private partnership (PPP) in the field of vocational and higher education. There were grounded capabilities and efficiency of implementation of PPP mechanisms in this area to solve its pressing problems and speed up its reforming. The state of cooperation between the public sector, private business and universities was analyzed, and also it was taken into account the impact of this interaction on society. Estimation of prospects of application of major PPP mechanisms in the field of vocational and higher education are conducted. We consider the obstacles that hinder the implementation of these mechanisms. The basic directions of PPP in higher education were outlined. It is noted that the development of technology parks, resource centers and so on provides PPP in research, experimental development and other science and technology achievements to create innovative products, improve technology processes as well. It was considered more detail the social partnership between business, state and educational institutions, which is non-economic form of cooperation and grant funding. It is concluded that the implementation of PPPs in the area of vocational and higher education in Ukraine is possible and it can effectively solve pressing problems in the field and speed up its reforming.

Keywords: public-private partnership, the state, private business, vocational education, higher education, social responsibility, and grants.

Постановка проблеми. Сьогодні наша держава переживає переломний етап нашої історії, тотальне реформування усіх галузей народного господарства, в тому числі і освіти. Освітній потенціал – це одна з небагатьох конкурентних переваг України, яка може так і залишитись лише потенціалом, якщо не будуть створені відповідні умови для її розвитку і належне фінансування.

Станом на 01.01.2016р. Україна витратила на освіту понад 7% свого ВВП [1] – це більше, ніж середній показник серед розвинутих країн світу, хоча слід зауважити, що вітчизняний ВВП невисокий, а кошти, що виділяються витрачаються не ефективно. Крім того, починаючи з 2014 року спостерігається тенденція до зменшення видатків на освіту з державного бюджету. А прийнятий 25 грудня 2015р. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» (Ст. 27.) [2] взагалі передав фінансування професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) місцевим бюджетам, що для них є непосильною ношею.

Звичайно відсутність успіхів у реформах не можна повністю покласти на брак коштів, адже в світовій практиці є приклади країн, де цей фактор не відіграв ключової ролі, вона належала в більшості своїй інституціональним чинникам – активній участі держави, формування специфічного світогляду населення у необхідності змін та готовності до них.

Закон України «Про вищу освіту», прийнятий у 2014 році, декларує нові принципи державної політики у сфері вищої освіти, зокрема [3]:

- 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу до запровадження освіти протягом життя;
- 2) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти.

Останній пункт характеризує новітній підхід до забезпечення розвитку вищої освіти в Україні і є одним з найпоширеніших в країнах Західної Європи та США. Адже, впровадження механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) для модернізації

освітньої галузі дає можливість збільшити фінансування навчальних закладів; зменшити навантаження на державний та місцевий бюджети; керувати змістом освітнього процесу, а також науково-дослідницькою діяльністю, якісно покращуючи їх.

Саме тому, дослідження питань ДПП у сфері професійно-технічної та вищої освіти, пошук механізмів взаємодії держави, навчальних закладів та приватного сектора, які б відповідали сучасним умовам є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище державно-приватного партнерства з набуттям актуальності все частіше розглядається вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, вчені Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» Єфименко Т.І., Черевиков Є.Л., Павлюк К.В. та ін. провели дослідження феномену державно-приватного партнерства в системі регулювання економіки, результатом чого став випуск монографії [4]. Крім того, серед українських дослідників ДПП слід назвати В.В. Близнюк, В.В. Бондаря. Більш докладно досліджували явище державно-приватного партнерства та його практичне застосування зарубіжні економісти, такі як М. Летем, А.Я. Лівшин, О.П. Молчанова, В.Н. Якимець, Г.А. Яшева, ДПП в економіці знань згадується в дослідженнях - Дж. Гелбрейт, Е.Тоффлер та інших.

Втім, більшість праць стосується переважно державно-приватного партнерства в галузях промисловості та транспорту, крім того в основному досліджується взаємодія тільки держави та бізнесу. Що стосується освітньої сфери, то глибоких досліджень в цьому напрямку не здійснювалося.

Метою статті є обґрунтування можливості і ефективності запровадження механізмів ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти задля вирішення її нагальних проблем та прискорення реформування.

Для досягнення мети в статті виконувались такі завдання:

- 1) аналіз стану співпраці між державним сектором, приватним бізнесом та вищими навчальними закладами;
- 2) оцінка перспектив застосування основних механізмів ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державно приватне партнерство – це економічний інститут, який на макrorівні представляє збалансовану систему формалізації і узгодження різного роду інтересів суб'єктів господарювання в особі держави і бізнесу; на мікрорівні дана система дозволяє об'єднати ресурси і мінімізувати ризики при реалізації різноманітних проектів, в тому числі і в освітній галузі, забезпечуючи при цьому максимально можливий соціально-економічний ефект [5, с. 51].

Основні перепони і одночасно перспективи подальшого розвитку ДПП пов'язані з його протиріччями у державних та ринкових правилах і механізмах господарювання, які проявляються в тому, що в основі ДПП лежить кооперація і поділ ризиків між державою і приватним бізнесом, що суперечить базовим принципам ринкової економіки та вільної конкуренції. В рамках ДПП державні органи змушені діяти у відповідності із правилами приватних підприємств, а приватний бізнес освоювати державну логіку і погоджуватися на прозорість звітності і деякий громадський контроль своєї комерційної діяльності. У приватному секторі швидко розвивається практика соціальної корпоративної відповідальності, а в державному управлінні переговори і контракти все частіше переважають над наказами і директивами.

ДПП у сфері професійно-технічної та вищої освіти – це система взаємовигідних довгострокових відносин між державою і бізнесом з метою ефективного розподілу ролей між партнерами у сфері професійно-технічної та вищої освіти для прискорення реформування та підвищення конкурентоспроможності вищої школи.

Таким чином запровадження ДПП в сфері освіти передбачає, що приватний сектор буде чітко контролювати цільове і ефективне використання інвестованих

ресурсів, а держава в свою чергу не дозволить бізнесу занадто комерціалізувати освіту і науку, що у сукупності в решті-решт має призвести у перспективі до максимально можливого соціально-економічного ефекту.

Взаємодію держави, навчальних закладів та приватного сектору в сфері професійно-технічної та вищої освіти найкраще представити схематично (рис. 1).

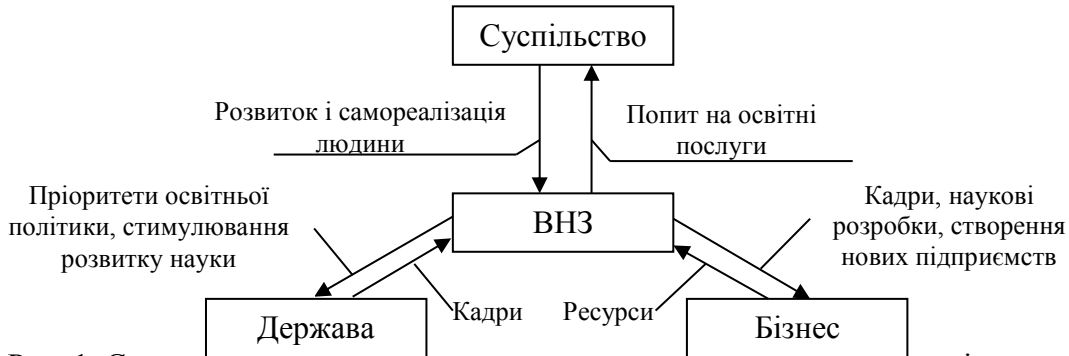

Рис. 1. Схема взаємодії держави, навчальних закладів, бізнесу та суспільства в рамках реалізації ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти

В основному у дослідженнях, які присвячені ДПП розглядається взаємодія лише між державою і бізнесом. Якісно відмінною особливістю схеми взаємодії, яка представлена на рис. 1 є те, що в ній врахований вплив ДПП на суспільство, з огляду на специфіку освітніх послуг та їх соціальну направленість, а також взаємодія між державою, бізнесом та навчальними закладами, які є інструментами реалізації державних функцій і державної політики у сфері професійно-технічної та вищої освіти.

В деяких країнах Заходу визнається спільна відповідальність держави і різних комерційних організацій за професійне навчання та зайнятість. При цьому будуються такі схеми взаємодії держави та бізнесу, які характеризуються різною мірою участі держави та приватних партнерів в національних системах освіти і навчання. Така фінансова взаємодія як в зарубіжних країнах, так і в Україні регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів. Частіше за все спостерігається «непрямий» механізм участі комерційних організацій в національній освіті шляхом сплати податків та внесків. Разом з тим, в сфері освіти поширені такі механізми взаємодії, як створення спеціальних фондів в рамках колективних договорів, оплачувана учбова відпустка. Схеми взаємодії включають забезпечення податкових надходжень у бюджет, «податковий щит», який передбачає звільнення від податкових виплат або їх скорочення за рахунок включення до витрат інвестицій у навчання потенційних працівників, а також податки-гранти, що передбачають розподіл акумульованих податкових платежів серед організацій, які реалізують програми навчання.

Перша із вказаних схем застосовується в Україні та в інших державах, які відчувають нестачу фінансових коштів. Друга схема також передбачена Податковим кодексом України, де роботодавцю надається можливість віднесення витрат на навчання працівників до складу витрат, що зменшує оподатковувану базу. Податки-гранти не знайшли відображення в чинному українському законодавстві і на поточний момент реалізація цієї схеми може бути ускладнена через дефіцит фінансових ресурсів.

Аналіз ефективності механізмів ДПП в освітній сфері [6] виявив, що одними з найбільш поширених механізмів державно-приватного партнерства в забезпеченні освітньої сфери стали:

1) формування навчального середовища (інфраструктури), зокрема, придбання ІТ-технологій, запровадження стипендіальних програм тощо;

2) запровадження нових технологій у навчанні, комунікаційні сфері, особливо в тих регіонах, де є нестача ресурсів;

3) допомога у розробці навчальних програм підготовки фахівців, які б відповідали сучасним вимогам і потребам народного господарства. Зазначається, що ця сфера діяльності є традиційно слабкою для державних органів, тож потребує участі бізнесу;

4) забезпечення доступу до освіти тих верств населення, які за своїм соціальним статусом, географічним положенням або економічним становищем не в змозі її отримувати.

Разом з цим, реалізація зазначених механізмів може містити низку перешкод, зокрема:

– незначний потенціал бізнесу для реалізації партнерських програм, що вимагають значного фінансування;

– складність оцінки результатів взаємодії між бізнесом і державою внаслідок впливу великої кількості факторів, які зумовлюють результати підготовки фахівців;

– витрати на укладання контрактів з приватним сектором часто є високими у порівнянні з масштабами та розмірами потенційного проекту партнерства;

– наявність пересторог з боку приватного сектора, оскільки відносини довгострокові, а вітчизняне політичне та економічне середовище мінливе, крім того для держави ця діяльність є некомерційною, тож будь-які зміни державної політики або вимоги чи правила можуть істотно зменшувати вигоди, які отримує приватний сектор;

– усі учасники партнерства мають різні цілі, тож існує імовірність виникнення проблеми узгодження інтересів, вимог та потреб під час реалізації проектів державно-приватного партнерства;

– існують значні відмінності у рівні впливу, який можуть мати сторони партнерства;

– існує значна різноманітність організаційних форм державно-приватного партнерства: від тих, які утворюються для цілей впровадження у виробництво або операційної діяльності до тих, що спрямовані на збір та поширення знань [7, с. 6-7].

Незважаючи на такі перешкоди, ДПП може стати визначальним фактором розвитку вищої освіти в країні. Основні напрямки ДПП в сфері вищої освіти можна окреслити наступним чином (табл. 1).

В свою чергу, зазначені механізми можна поділити на:

1) фінансові:

– за інституціональною формою: концесія, оренда, лізинг, податкові кредити, освітній ваучер, випуск цінних паперів;

– за програмно-проектною формою: освітній кредит, державні та муніципальні гарантії, гранти, позики, стипендіальні програми;

2) організаційно-адміністративні:

– за інституціональною формою: інститути громадської участі, технопарки, центри трансферу технологій, ресурсні центри, асоціації випускників, акредитації освітніх закладів, рейтинги;

– за програмно-проектною формою: ярмарки освітніх проектів, спільні програми, акредитація програм та інша незалежна оцінка якості, науково-виробнича практика, стажування викладачів на підприємствах, розробка стандартів та нормативів(для програм);

3) правові:

– за інституціональною формою: договори на управління майном;

– за програмно-проектною формою: інвестиційний контракт.

Таблиця 1

Класифікація механізмів ДПП у сфері професійно-технічної та вищої освіти

№	Механізми співпраці	Сфера застосування
1	Оренда і концесія	Управління майном
2	Кооперація: - випуск цінних паперів; - спільне інвестування; - державні гарантії	Управління майном
3	Гранти	Управління майном; наукова діяльність; навчальна діяльність
4	Технопарки, ресурсні центри, центри трансферу технологій	Інноваційна та наукова діяльність
5	Соціальне партнерство (соціальна відповідальність)	Навчальна діяльність; працевлаштування
6	Сервісна інфраструктура	Навчальна діяльність; працевлаштування
7	Незалежна оцінка якості освіти	Моніторинг якості освіти

Розвиток інституту державних гарантій в сфері вищої освіти неможливий без визначення пріоритетних напрямів реалізації інвестиційних проектів в освітніх закладах через залучення фінансування від комерційних установ.

Одним із найбільш розповсюджених способів фінансування у вищій освіті є грантове фінансування освітньо-наукових і соціально-культурних проектів. Гранти надаються як міжнародними, так і вітчизняними фінансовими, благодійними організаціями, урядами, бізнесом, мають цільове спрямування та передбачають звітність за використання коштів. У сфері вищої освіти можна визначити такі види грантів:

1. Гранти на навчання студентам, на дослідження викладачам. Як правило, вони можуть надаватися урядом, навчальним закладом, роботодавцем або донорськими організаціями на конкурсних засадах.

2. Гранти для розвитку соціальної інфраструктури вищих навчальних закладів. Вони також надаються на умовах конкурсу, як правило, підприємствами або донорськими організаціями.

Грантове фінансування найбільше поширення отримало в США, воно є вагомою часткою змішаного фінансування вищої освіти в країнах Заходу. В Україні також діє значна кількість грантових програм для вищих навчальних закладів та студентів, які розширюють можливості навчально-наукової діяльності та формування матеріально-технічної бази.

Більш глибокою формою співпраці виступає розвиток технопарків, ресурсних центрів, центрів трансферу технологій, і передбачає державно-приватне партнерство в галузі наукових досліджень, дослідно-конструкторських розробок або інших науково-технічних досягнень для створення інноваційної продукції, удосконалення технологічних процесів тощо. Представники державного і приватного секторів економіки можуть виступати замовниками для вищих навчальних закладів, частково або повністю фінансувати дослідження, як правило, приймаючи рішення про фінансування на конкурсній основі.

В Україні утворення інноваційних структур різних типів (наукових та технологічних парків, бізнес-інкубаторів, малих підприємств тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проектів може здійснюватися на базі національних та дослідницьких університетів, які мають відповідний кадровий

потенціал та матеріально-технічну базу, що передбачено статтями 29-30 Закону України «Про вищу освіту» [3].

Соціальне партнерство між бізнесом, державою й освітніми закладами є неекономічною формою співпраці, яка, як правило, не передбачає освоєння фінансових ресурсів, придбання матеріально-технічної бази тощо.

Особливе значення у соціальному партнерстві має участь бізнесу у розробці навчальних програм підготовки фахівців. Досвід більшості розвинутих країн засвідчує, що початкова професійна освіта диференційована у часі і основна увага акцентується на професійні навички, а соціальні функції залишаються початковою, середньою та частково вищою освітою. Остання, залишаючись багатоступінчастою, глибоку професіоналізацію робить завданням магістратури, а завдання бакалаврату – формування загальнонаукових і комунікативних компетенцій, що є найважливішим елементом соціалізації молодої людини. Звідси пріоритети державної політики, в тому числі в сфері стандартизації освітніх програм, повинні концентруватися саме на рівні підготовки бакалаврів, а роботодавцям, в свою чергу, слід особливу увагу приділяти змісту навчання магістрів, де освітній процес повинен бути надзвичайно адаптивним до ринкових потреб [8, с.164]. Подібна модель запроваджена у Великобританії, Нідерландах, частково – у Франції. Формами соціального партнерства виступають грантові програми, ярмарки соціальних і культурних проектів, науково-виробничі практики тощо.

Ідея соціального партнерства в повній мірі не закладалася в механізми формування державного замовлення на підготовку за тими чи іншими спеціальностями, ліцензування нових спеціальностей, внаслідок чого структурні деформації ринку праці лише посилювалися. З метою вирішення цього завдання була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням» №992 від 22 серпня 1996р. [9], яка передбачала механізм працевлаштування студентів, що навчалися за державним замовленням, але не зважаючи на чисельні зміни та доповнення дана Постанова фактично не працювала, адже Міністерство освіти і науки України відповідно до Постанови угод з підприємствами реального сектору практично не укладало, а відповідальність за працевлаштування повністю поклато на вищі навчальні заклади.

Одним із критеріїв отримання місць державного замовлення є наявність укладених угод між вищим навчальним закладом та роботодавцями, але загалом розподіл фінансових ресурсів на підготовку фахівців тих чи інших спеціальностей відповідно до ст. 72 Закону України «Про вищу освіту» [3] здійснюється з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у фахівцях на ринку праці центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку і торгівлі, у порядку, встановленому законом, за участю вищих навчальних закладів, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, роботодавців та їх об'єднань. Тож в загальному плані вищі освітні заклади та роботодавці можуть мати вплив на формування контингенту студентів, які будуть навчатися за державним замовленням.

Ще одним механізмом, який може ефективно вирішувати питання формування державного замовлення та подальшого працевлаштування фахівців є сервісна інфраструктура. Вона призначена, в основному, для реалізації посередницької функції між ринком праці та професійною освітою. Найпоширенішими видами сервісної інфраструктури виступають бізнес-інкубатори та служби сприяння працевлаштуванню випускників.

Слід зазначити, що бізнес-інкубатори мають слабкий розвиток в Україні, найбільше вони поширені в США та країнах Західної Європи. Що стосується служб

сприяння працевлаштуванню випускників, то майже в усіх вузах України вони створені, іншим питанням виступає ефективність їх функціонування.

Перелік розглянутих механізмів співпраці між державою, приватним бізнесом та освітою не є вичерпним, можуть існувати й інші види взаємодії. В той же час пропонувані механізми державно-приватного партнерства в сфері освіти виходять за інституційні рамки Закону України «Про державно-приватне партнерство» [10].

По-перше, визначення цього явища у Законі має досить вузьке значення – співробітництво між державою, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами.

По-друге, серед сфер застосування державно-приватного партнерства (ст. 4) сфера освіти відсутня взагалі (обмежується лише сферою наданням освітніх послуг), незважаючи на наявність інших складових соціальної сфери – охорони здоров'я, культури і спорту.

Тож забезпечення законодавчого підґрунтя для державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти до Закону України «Про державно-приватне партнерство» мають бути внесені зміни, які б відповідали принципам реалізації державної політики у сфері вищої освіти. Це дозволить цілеспрямовано готувати тих фахівців, у яких функціонуючі підприємства відчувають гостру потребу, створювати «стартапи», забезпечувати абітурієнтам перспективи після здобуття високотехнологічних професій.

Висновки. Впровадження ДПП в сфері професійно-технічної та вищої освіти в Україні є можливим і ефективно зможе вирішити нагальні проблеми в даній галузі та прискорить її реформування. Проте наразі стоїть питання правового обґрунтування ДПП в сфері освіти, зокрема внесення змін до Закону України «Про державно-приватне партнерство», розробка відповідних нормативно-правових документів, таких як положення, регламенти, угоди тощо.

ДПП не є панацеєю, яка допоможе успішно модернізувати освітню галузь в Україні, реформи повинні проводитись комплексно і бути взаємопов'язаними у всіх галузях народного господарства, адже за відсутності розвитку виробництва і робочих місць дослідження ДПП в сфері освіти втрачає сенс. Також більшість дослідників схиляється до думки про необхідність реалізації комплексних проектів між бізнесом, державою і освітніми закладами, що забезпечить кращий ефект від взаємодії, ніж реалізація низки дрібних проектів.

Головним ефектом від реалізації ДПП в освіті є створення якісно нових умов для отримання професійно-технічної та вищої освіти, яка відповідала б сучасним вимогам, збільшення популярності навчальних закладів для молоді. Для роботодавців – підвищення гнучкості та інвестиційної привабливості навчальних закладів, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників та спеціалістів на якісно новому рівні.

Напрямами подальших досліджень є розробка методики оцінки ефективності реалізації програм державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти для забезпечення ринку праці необхідними кадрами задля здійснення модернізаційних змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки: монографія / [Єфименко Т.І., Черевиков Є.Л., Павлюк К.В. та ін.]; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ Т.І. Єфименко; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 372 с.: табл., рис.
5. Москвічова О.С. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми розвитку / Олена Сергіївна Москвічова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Випуск 13. Частина 3. – с. 50 – 52.
6. Latham, Michael. Public-Private Partnerships in Education [Електронний ресурс] / Michael Latham, March 2010, EdInvest. – Режим доступу: <http://www.ifc.org/ifcext/edinvest.nsf/Content/Resources>.
7. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження: в 2-х т. / [ред. рада: В.М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Геєць та ін.; відп. ред. В.А.Смолій; авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д.Баран, В.К.Баран та ін.]; НАН України, Ін-т історії України. – К. : Ніка-Центр, 2011. – Т.1. – 696 с.
8. Государственно-частное партнерство в образовании: [сборник] / Научные редакторы О.П. Молчанова, А.Я. Лившин. – М. : КДУ, 2009. – 242 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням» від 22.08.1996р. № 992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/992-96-%D0%BF>.
10. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2010 № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.